ZAANS SYMFONIE ORKEST

voorjaarsconcert
onder leiding van Guido Müller

zaterdag 11 april 2015, 20.15 uur
Oostzijderkerk, Zaandam

Tevens toegangsbewijs

Ludwig van Beethoven

Ouverture Die Geschöpfe des Prometheus, opus 43

Adagio
Allegro molto con brio

Max Bruch

Concert voor klarinet, altviool en orkest in E mineur, opus 88

Andante con molto
Allegro moderato
Allegro molto

solisten: *Hanka van Doesum-Clout, klarinet*
Laura Groenestein-Hendriks, altviool

PAUZE

Franz Schubert

Symfonie nr. 3 in D groot, D 2002

Adagio maestoso - Allegro con brio
Allegretto
Menuetto vivace
Presto vivace

In 2015 wijkt het Zaans Symfonie Orkest iets af van de traditie. De solisten zijn beiden jong, maar ze komen niet uit de Zaanstreek, ook al is een van hen oud-docente van FluXus. Sommige jonge solisten die de afgelopen jaren met het ZSO optraden, speelden eigenlijk voor het eerst voor een groot publiek. Denk aan dat andere beroemde werk van Bruch, het vioolconcert, zo virtuoos gespeeld door Joep van Beijnum. Of aan de pianisten Jesse Ang en Tijmen Veltman, met het vijfde pianoconcert van Beethoven of aan cellist Sebastiaan van Halsema met de Rococvariaties van Tchaikovsky.
De jonge solisten van dit voorjaarsconcert passen meer in het rijtje van hen die al kunnen bogen op een flinke carrière zoals Bob van der Ent met het Dvorak-vioolconcert en Marianne Smit met het prachtige harpconcert van Boieldieu.

Als vrijwel ieder concert van het Zaans Symfonie Orkest begint ook dit met een ouverture. Daarna volgt het topstuk van deze avond: het dubbelconcert voor klarinet en altviool van Max Bruch met als solisten Hanka van Doesum-Clout, klarinet en Laura Groenestein-Hendriks, altviool. Na de pauze volgt de prachtige derde symfonie van Schubert. Informatie over de stukken vindt u verderop in dit programmaboekje.

Het najaarsconcert van het ZSO is weer een scratchdag. Vorig jaar was die gewijd aan Verdi; dit jaar wordt het Bizet. Het orkest nodigt zangers uit om een dag lang onder leiding van Piet Hulsbos koren uit onder andere Carmen te oefenen. Ondertussen repeteert het orkest met zoveel mogelijk instromende instrumentalisten de begeleidende muziek. Aan het eind van de dag vindt dan een gezamenlijke uitvoering plaats. Dat gebeurt allemaal op een zaterdag 10 oktober en de uitvoering begint om vijf uur. Als u wilt zingen, ... Luisteren mag natuurlijk ook.

Het ZSO staat sinds november 2008 onder leiding van **Guido Müller**. Trouwe bezoekers van de concerten van het ZSO kennen hem inmiddels en merken dat hij de leden in de afgelopen jaren veel geleerd heeft. Hij heeft dan ook veel ervaring als dirigent. Zo dirigeerde hij het Crea Orkest, het Noordhollands Jeugdorkest, het Utrechts Studenten Orkest en het Canford Festival Orchestra in Engeland. Naast het Zaans Symfonie Orkest dirigeert hij het Vechtstreek Symfonie Orkest in Maarssen.

Van huis uit is Guido Müller violist. Toen hij 14 was, werd hij leerling van de gecombineerde vooropleiding van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag waar hij les kreeg van Qui van Woerdekom. Hij studeerde af als uitvoerend musicus met als aantekening 'docent'. In beide richtingen is hij actief. Zo is hij violist in het Radio Philharmonisch Orkest en geeft hij les op zijn eigen 'vioolschool Müller'. Alle informatie daarover vindt u op www.vioolschoolmuller.nl.

Op zaterdag 10 oktober organiseert het Zaans Symfonie Orkest weer een scratchdag. Dit jaar met operafragmenten van Bizet op het programma.
Het orkest nodigt daartoe zangers uit om een dag lang onder leiding van Piet Hulsbos operakoren in te studeren. Ondertussen oefent het orkest, met tal van 'instromers' de begeleidende muziek.
Aan het eind van de dag vindt een gezamenlijk concert plaats in de Westzijderkerk.

Het Zaans Symfonie Orkest kampt met hetzelfde probleem als waarmee veel verenigingen te maken hebben: gebrek aan geld. De eigen middelen zijn niet toereikend om dat te realiseren wat het orkest doet. Dat kan alleen dankzij de steun van donateurs, vrienden van het orkest en een, helaas gestaag geringer wordend aantal instellingen. Dirigent, bestuur en leden zijn dan ook zeer erkentelijk voor de steun van al diegenen die het Zaans Symfonie Orkest willen blijven steunen met een donatie.
Verder danken ze met name het Prins Bernhard Cultuurfonds, de Gemeente Zaanstad, het Gerrit Blaauwfonds, het Honig Laanfonds en de Stichting Ir. P.M. Duyvis voor hun ondersteuning. Zonder deze steun zou het Zaans Symfonie Orkest niet kunnen bestaan.
Wilt u het werk van het ZSO ook steunen, dan kunt u zich opgeven als vriend van het orkest bij het secretariaat Treilerstraat 49, 1503 JC Zaandam. U vindt alle benoddigde informatie op de website www.zaanssymfonieorkest.nl.

Laura Groenestein-Hendriks is van 1982 en werd al op haar negende toegelaten tot de Jong Talentklas van het Koninklijk Conservatorium te Den Haag bij Qui van Woerdekom. Dezelfde bij wie de dirigent van het orkest zijn opleiding begon. Toen zij dertien was, verruilde zij de viool voor de altviool. Zij kreeg les van Liesbeth Steffens, Ferdinand Erblich en Vladimir Mendelssohn. In 2007 behaalde ze haar Master.
Laura won diverse prijzen waaronder twee eerste prijzen op het Prinses Christina Concours. Als soliste speelde Laura met diverse orkesten in Europa, onder andere het dubbelconcert van Bruch met Het Orkest van Utrecht, in Canada en in Zuid-Amerika. Ze remplaceert bij diverse beroepsorkesten, waaronder het Radio Philharmonisch Orkest, Het Brabants Orkest, Het Gelders Orkest, Sinfonia Rotterdam, het Noord Nederlands Orkest, het Asko| Schönberg-ensemble, het European Union Chamber Orchestra, het Göteborg Symphony Orchestra en de Götenborg Opera. Dat laatste is niet zo verwonderlijk, want Laura Groenestein woont in Zweden.

Hanka van Doesum-Clout is van 1981 en was vijf toen ze haar eerste muzieklessen kreeg van haar moeder, Yvonne Stachowska. Als gymnasiast begon ze met de vooropleiding piano aan het conservatorium in Maastricht. Vier jaar later startte ze een nieuwe studie aan het conservatorium in Amsterdam. Nu op de klarinet. Beide opleidingen sloot ze met een cum-laude-beoordeling af. Tijdens haar studie speelde ze in diverse studentenorkest, waaronder het Nationaal Jeugd Orkest, Crea en het VU-Orkest.
Na haar studie is ze, als remplacant in tal van orkesten blijven spelen, is ze vaste bas- en esklarinettist van het Noord Nederlands Orkest en geeft ze les, zowel klarinet- als pianoles. Zo heeft ze onder meer klarinetles gegeven bij FluXus in Zaandam. En ze werkt hard aan een solocarrière of als lid een kleiner ensemble wat haar bracht in vrijwel alle Europese landen en zelfs een tournee door China met elf concerten in Bejing en Shanghai. Wilt u meer lezen over wat Hanka van Doesum doet, dan kunt u naar haar site gaan: www.hankaclout.com Het gaat u vast duizelen.

Ons magische duo van vandaag: Hanka en Laura

Prometheus is een bekend figuur uit de Griekse mythologie. Hij was de slimste onder de Titanen, de reuzenfamilie, waartoe ook Zeus behoorde. Prometheus en Zeus waren neven en konden elkaar niet luchten of zien. Waar de andere Titanen er het liefst met de botte bijl op los hakten, gebruikte Prometheus list als wapen. Zo stopte hij eens het vlees van offerdieren in een rundermaag en smeerde hij een fikse vetlaag om de uitgebeende botten. Daarna liet hij Zeus kiezen aan welk offer hij de voorkeur gaf. Toen neef Zeus de als surprise ingepakte botten koos zag men daarin een vingerwijzing dat de mensen van de dieren het vlees mochten gebruiken en dat de goden wel genoegen namen met het afval. Zeus voelde zich echter voor de gek gehouden en ondernam een tegenactie. Hij zorgde ervoor

dat de mens geen vuur meer kon maken en daardoor ook geen smakelijke vleesgerechten meer kon bereiden. Maar ook geen brood of potten kon bakken of ijzer smeden. Prometheus wist echter listig een smeulend vuurtje in een rietstengel te verstoppen en mee naar de aarde te smokkelen. Toen Zeus merkte dat hij weer gefopt was, nam hij op verschrikkelijke wijze wraak. Hij liet Prometheus door de huissmid Hephaestus aan een rots in de Kaukasus ketenen en hij stuurde dagelijks een adelaar op hem af die de steeds weer aangroeiende lever uit zijn buik pikte. Het was uiteindelijk Heracles die de vogel doodde en Prometheus bevrijdde. Zeus vond het toen ook wel welletjes en stond toe dat Prometheus ook op de Olympus kwam wonen.
Door zijn daden wordt Prometheus in de Griekse mythen vaak afgeschilderd als de weldoener van de mensheid, als de held die het immers waagde de strijd met Zeus aan te gaan om aan zijn eigen schepping, de mens welvaart te brengen. In Athene beschouwden de handwerkslieden, vooral de pottenbakkers, hem als hun beschermer. Ook in verhalen en andere kunstuitingen komt Prometheus regelmatig voor. Sinds de Griekse treurspeldichter Aeschylus een trilogie aan hem wijdde –waarvan overigens slechts het tweede deel, Prometheus geboeid, bewaard is gebleven– werd hij vooral een tragische figuur.

Ook in de muziek maakte Prometheus zijn opwachting. In de winter van 1800, na het voltooien van zijn eerste symfonie (het ZSO speelde die in het voorjaarsconcert van 2014) schreef de jonge Beethoven een volgend groot orkestwerk: de balletmuziek bij ‘Die geschöpfe des Prometheus’. Van dat grote stuk wordt tegenwoordig eigenlijk alleen nog maar de ouverture gespeeld. Dit gedeelte, in C-dur, opent met een gedragen, langzame inleiding en gaat dan over in een levendig allegro waarin het thema van het ballet wordt aangekondigd.

Het verhaal dat Beethoven volgt, vertelt over de mensheid die wordt gezien als een schepping van Prometheus. Hij boetseerde haar gestalte uit klei en blies haar leven in met het uit de hemel gestolen vuur. Omdat hij al gauw in de gaten kreeg dat zijn schepselen niet beschikten over een noodzakelijke dosis gezond verstand, besloot hij aanvankelijk hen te vernietigen. Door onduidelijke krachten gedreven bracht hij hen echter ijlings naar de Parnassus –in de Griekse mythologie de plaats waar Apollo resideerde- waar hij zijn schepselen in aanraking bracht met de kunst. Zij bleken al snel goede leerlingen te zijn die zich ontvankelijk toonden voor alle vormen van beschaving. De ouverture die u vanavond hoort kan worden gezien als een introductie of korte samenvatting van de gebeurtenissen die het ballet verbeeldt. Het begint met een paar heftige Beethoven-akkoorden en vervolgt dan met een langzaam gedeelte dat de verschijning van Prometheus symboliseert. Daarna gaat het plotseling over in een snel gedeelte dat je kunt zien als de reis naar de Parnassus. Het hele stuk is in wezen de muzikale verbeelding van de ontwikkelingsgang van de mens van een amorf schepsel dat zich ontwikkelt tot een wezen met oog en oor voor het mooie: een schepping van Prometheus. Een typische gedachte die past in het denken van de Verlichting.

Max Bruch werd in Keulen geboren, in 1838, toen de romantiek nog welig tierde. Toen hij in 1920 stierf, waren de omstandigheden totaal veranderd. De componist Bruch was dezelfde gebleven. Zijn moeder was zangdocente en zij bracht hem de eerste beginselen van de muziek bij. Op zijn veertiende schreef hij al zijn eerste symfonie, die in zijn geboortestad zijn première beleefde.. Amper twintig was hij toen hij zijn weg in de muziek vond: hij gaf les in Berlijn,

was dirigent in Liverpool en componeerde veel. In betrekkelijk korte tijd schreef hij bijvoorbeeld drie opera's, heel veel instrumentale stukken, talloze composities voor koor en orkest en ook zijn super-romantische eerste vioolconcert. Alom werd hij bewonderd en afgeschilderd als de gewenste opvolger van Mendelssohn.
Bruch werd vele malen onderscheiden. Eredoctoraten werden hem verleend door de universiteiten van Cambridge en Berlijn. Ook uit Frankrijk kwamen verschillende hoge eerbewijzen. Door zijn typisch romantische, breed-gewelfde melodievoering, die aan zijn muziek een wat pathetische kleur geeft, werd hij in zijn eigen, romantische tijd hogelijk gewaardeerd.

Hoewel kenners zijn koorwerken als zijn beste beschouwen, is en blijft hij toch vooral de man van prachtige en ontroerende werken als zijn eerste vioolconcert, zijn 'Kol Nidrei' voor cello en zijn concert voor klarinet, altviool en orkest. Zijn huidige aanzien is iets van de laatste decennia. In zijn eigen tijd was hij de componist van één vioolconcert die zijn trucje in andere werken kopieerde. En dat is iets wat hem aan het eind van zijn leven met bitterheid vervulde.
Het lijkt vreemd dat zijn latere werken, onder andere zijn concert voor klarinet, altviool en orkest uit 1911 het grote publiek toen minder aanspraken. Bruchs manier van componeren was immers dezelfde?

Hij was geen vernieuwer, eerder behoudend en als romanticus bleef hij putten uit het rijke arsenaal aan Duitse melodieuze volksliederen. De melodie is de ziel van de muziek, is een bekende uitspraak van hem. Van vernieuwers moest hij niets hebben. Debussy noemde hij een onbeholpen stuntelaar'.

Bruch schreef het concert voor klarinet, altviool en orkest voor zijn zoon Max Felix, die een begenadigd klarinettist was.

Dat was in 1911, twee jaar voor Stravinsky zijn Sacre du Printemps schreef, Bruch was toen 73. Het melodieuze en expressieve eerste deel begint met een prachtige inleiding van de altviool, gevolgd door de klarinet. Beide instrumenten wisselen elkaar voortdurend af. Het zeer levendige derde deel biedt beide solisten ruimschoots gelegenheid om afwisselend te excelleren.
Van het concert heeft Bruch zelf een bewerking gemaakt voor viool, altviool en orkest.

Franz Peter Schubert werd in 1797 in Wenen geboren, overleed in diezelfde stad in 1828 en werd –wat zijn grootste wens was- dichtbij zijn grote voorbeeld Beethoven begraven. Hij was de zoon van een zeer vruchtbare onderwijzer die in totaal 19 kinderen verwekte. De meesten van hen overleden overigens op jonge leeftijd. Zijn vader zag in Franz een goede onderwijzer en leerde hem de daarvoor noodzakelijke muzikale vaardigheden op de viool; van zijn oudere broer kreeg hij pianoles. Later bekwaamde Franz zich ook in zang en achter het orgel. Hij startte zijn muzikale carrière als zanger bij de beroemde Wiener Sängerknaben. Daarnaast bespeelde hij diverse instrumenten en hanteerde hij de dirigeerstok in allerlei orkesten. Bij de door de film Amadeus bekend geworden Salieri studeerde hij contrapunt en compositie en door diens stimulans schreef hij zijn pianostukken en liederen. In 1813 –hij was toen zestien- voltooide hij zijn eerste symfonie. In tegenstelling tot die andere wonderkinderen uit die periode oogstte Schubert tijdens zijn leven niet zo veel waardering met zijn composities. Dat kwam mede doordat Schubert van jongsaf had gekozen voor een onconventionele levensstijl. Hij voelde zich de kunstenaar die onvoorwaardelijk voor zijn roeping koos. Als roman-

ticus had hij er een hekel aan in de hogere kringen te verkeren. Die keuze heeft hem geen gemakkelijk leven bezorgd.

Later gunden vermogende bewonderaars hem desondanks een traktement dat hem in staat stelde zich ietwat zorgelozer aan de muziek te wijden. Als tegenprestatie werd gevraagd dat zijn liederen in besloten (huiselijke) kring hun première beleefden, tijdens zogenaamde Schubertizades, zoals die bijeenkomsten onder intimi heetten. In het openbare muziekleven speelden de werken van Schubert overigens nauwelijks een rol van betekenis. Pas na zijn vroege dood werd hij een ster die nu een heuse, internationale fanclub heeft.

Schubert staat vooral te boek als de grootmeester van het lied. Toch heeft hij in zijn korte leven veel meer geschreven en waarschijnlijk is ook nog eens veel van zijn werk zoek geraakt, Van Schubert is bekend dat hij vrij slordig omging met zijn manuscripten; veel is tijdens en kort na zijn leven dan ook verdwenen. Zo schreef hij veel kamermuziek, waaronder 17 strijkkwartetten. Voorts componeerde hij 23 sonates voor piano, twee opera's en liefst negen symfonieën. Bij zijn dood waren er zes bekend. Zijn achtste, de 'Unvollendete' werd pas in 1963 ontdekt. In 1838 herontdekte Robert Schumann een daarvoor als 'onspeelbaar' aangemerkte Schubert-symfonie die hij als de zevende duidde. Algemeen wordt deze symfonie in C-dur nu als de negende aangemerkt, terwijl de ontbrekende zevende nog altijd niet boven water is gekomen.

De thema's die Schubert in zijn symfonieën verwerkt, lijken op liedfrasen. In de doorwerking wisselen motieven, thematische herhalingen en variaties elkaar af, waardoor het werk soms een liedachtig karakter krijgt. De harmonisatie en orkestratie, in de twee eerste symfonieën soms nog wat vlak, worden vanaf de derde kleurrijker en expressiever. Mendelssohn beschouwde haar als een absoluut meesterwerk van de symfonische literatuur, waarin de compositorische idealen van het classicisme en de romantiek volmaakt samenkomen.

In het ZSO spelen vandaag:

Eerste viool: José Vosbergen, Helga Bakker, Anja Blekkenhorst, Ton Olsthoorn, Roeland Wezelenburg, Erna Levi de Almeida, Mirjam Brinkman, Dmitry Granicin.
Tweede viool: Ellis Verreijt, Ludo Fassaert, Judith Friso, Ton Roling, Marja Sinkeldam, Ruth Cobelens, Lieneke van Herwijnen, Iris de Leur.
Altviool: Ria Slijkhuis, Wobbe Treffers, Maria Sofia Espiga Fonseca, Adriaan van Herwijnen.
Cello: Jeannine Groenheiden, Herman Tromp, Paula Velthuys, Hannie Rodrigues Parreira.
Contrabas: Saskia Andriessen, Jan Engel.
Fluit: Jacco Verburgt, Christine Calis.
Hobo: Yvonne de Groot, Clara van der Meer.
Klarinet: Elke Leijen, Marcus Prins.
Fagot: Wim van den Ende, Harry Verweij.
Hoorn: Rieta Mulder, Simon Wals.
Trompet: Endhi Houthuijsen, Bineke Bethlehem.
Slagwerk: Leida Zandstra.

Enkele leden van het Zaans Symfonie orkest hebben met elkaar een klein ensemble opgericht. Dit groepje muzikanten heeft zich toegelegd op het spelen van oude dansmuziek. Van Weense walsen naar Italiaanse smartlappen, langs Argentijnse tango's, richting Vivaldi. Sanseveria, want zo heet het ensemble, neemt u mee de wereld rond. Enthousiaste musici uit het Zaans Symfonieorkest geven uw feest graag iets extra's. Soms wordt de spelers gevraagd of ze het niet erg vinden wat op de achtergrond te klinken. Het antwoord is NEE; zonder de Sanseveria- bijdrage zou uw speciale moment niet hetzelfde geweest zijn.

Wilt u een bijeenkomst, feestje of receptie verlevendigen met salonmuziek, dan kunt u contact opnemen met José Vosbergen 0610840648. De opbrengst van de optredens komt ten goede aan het orkest.

Wilt u meer weten over het Zaans Symfonie Orkest? Bezoek dan de website:

www.zaanssymfonieorkest.nl

Daar vindt u alles wat u weten wilt. Wat recensenten van de eerdere concerten vonden; hoe u donateur kunt worden; bij wie u zich als lid kunt aanmelden; wanneer de repetities zijn, enzovoort.

Natuurlijk kunt u ook gewoon schrijven of bellen: Secretariaat Treilerstraat 49, 1503 JC Zaandam, tel.nr 075 6145601

ZAANS
SYMFONIE
ORKEST